

Ідеологічний аспект радянської західноукраїнських земель 1939–1940 рр.

Розглядається малодосліджене в історичній науці питання відчуження західноукраїнських земель від Польщі та Румунії, їх приєднання до складу СРСР у 1939–1940 рр.

Ключові слова: більшовики, ідеологія, колгосп, репресії, НКВС.

Питання приєднання західноукраїнських земель до складу СРСР на початковому етапі Другої світової війни посідає важливе місце серед проблем формування сучасної території України. Не менш важливим являється ідеологічний спектр проблеми. Окремі наукові розвідки у цьому напрямі зробили українські історики В. Кучер, О. Лисенко, Т. Вронська, М. Головка та інші[1].

Мета даної статті розкрити засоби втілення радянського способу життя в регіоні приєднаному до СРСР у 1939–1940 рр.

Агітаційна, пропагандистська робота в західних областях України не могла обмежитися лише ухваленням рішення П'ятої позачергової сесії Верховної Ради СРСР, що відбулася 1 листопада 1939 р., про входження цих земель до складу УРСР. Це було лише першим кроком на шляху реального встановлення радянської влади та її ідеологічного забезпечення партійним керівництвом. Так, 15 грудня 1939 р. Політбюро ЦК КП(б) У затвердило склад партійно–радянської номенклатури новоутворених областей у кількості 120 осіб, а 20 грудня було ухвалено рішення про відбір із числа обкомів, райкомів, начальників політвідділів радгоспів 495 чоловік для роботи на керівних партійних посадах у західних областях України. Цим же рішенням встановлювалася розверстка по областях: Київська – 55 осіб, Харківська – 102, Дніпропетровська – 85, Сталінська – 85, Запорізька – 35, Ворошиловградська – 39, Одеська – 25, Миколаївська – 25, Сумська – 22, Чернігівська – 22 особи[2,с.204]. Подібні рішення Політбюро ЦК КП(б)У неодноразово ухвалювалися протягом грудня 1939 р. – лютого 1940 р. Таким чином, тільки за перші місяці для організації керівного складу партійного і державного апарату зі східних областей України було надіслано понад 5 тис. комуністів і комсомольців[2,с.204–205]. Загалом після приєднання Східної Галичини та Волині до Радянського Союзу сюди відрядили, за підрахунками авторів коментаря до спогадів Ф. Пігідо–Правобережного, 86 тис. радянських, партійних, профспілкових, комсомольських функціонерів, учителів, медиків, агрономів тощо[3,с.228]. Підбір посланців зі Сходу здійснювався, перш за все, за ідеологічним принципом – відданості ідеям комунізму, хоча

іхній освітній і загальнокультурний рівень бажав кращого. Тому в 1939 р. 41% секретарів обкомів, 71,4% міськкомів і 78% первинних організацій не мали навіть повної середньої освіти[3,с.228]. Звичайно, не всі вони, були апологетами радянської влади. Радше вони були носіями радянського способу життя, традицій, патріотизму, що далеко не завжди відповідало світоглядним установкам місцевого населення. Слід підкреслити, що ще раніше, ніж почалося формування осередків радянської влади, розпочався процес утворення репресивних органів. Ще 6 листопада 1939 р. були підписані накази НКВС СРСР про організацію НКВС Західної України, а також територіальної і залізничної міліції[4]. Досвід встановлення радянської влади в східних областях України підказував більшовикам, що цей процес досить болючий і пов'язаний не тільки з ідеологічним протистоянням, а може вилитись у відкриту збройну боротьбу. Тому застосування репресивно-каральних органів мало стати природним фактором процесу радянзації. Вже 8 вересня 1939 р. було видано наказ НКВС СРСР за № 001064, яким нарком внутрішніх справ України І.Серов зобов'язувався виділити 50 оперативних і 150 оперативно-політичних співробітників і відрядити їх до Києва, а також організувати 5 оперативно-чекістських груп по 50-70 чол. у кожній, озброїти їх і передати у спеціальний батальйон чисельністю 300 чол. для виконання спеціальних завдань. Т. Вронська та О. Лисенко звертають увагу на те, що цим же наказом І. Серов зобов'язувався зорієнтувати М. Хрущова і С. Тимошенка щодо деталей подальших заходів[5,с.40]. З огляду на те, що згодом С. Тимошенко був призначений командуючим Українським фронтом, котрий вступив на територію Польщі, мета цих спецзавдань не викликає сумнівів. Звертає на себе увагу той факт, що нарком внутрішніх справ І. Серов мав «зорієнтувати» М. Хрущова – Першого секретаря ЦК КП(б)У, який офіційно посідав багатого вищого пост. Це проливає світло на справжнє місце органів НКВС у партійно-державній ієрархії тодішнього СРСР.

По суті процес радянзації Західної України розпочався вже після 28 вересня 1939 р., коли був підписаний радянсько-німецький договір «Про дружбу і кордони». І почався він саме з ідеологічної чистки населення, що означало ідеологічну уніфікацію регіону, з метою консолідації населення для досягнення політичних цілей. Ініціатива в цій справі повністю зосереджувалась в руках каральних органів, які, як доводить І. Білас, повністю були сформовані з представників репресивних органів, які прибували з інших республік[6,с.125]. Очевидно, вихідцям із місцевого населення радянська влада не довіряла.

Репресивні дії щодо західно-українського населення чинилися новою владою у різних формах. Здебільшого це були депортації у глибинні, малонаселені райони Радянського Союзу: Далекий Схід, Сибір, Північне Заполяр'я, Середню Азію. Упродовж двох років відбулося три хвилі таких депортацій. Ініціював ці репресивні акції партійний центр. Так, у п.1 Постанови ЦК КП(б)У від 19 січня 1940 р. говорилося: «Розроблені плани обласних і дільничих трійок з виселенню осадників і лісової сторожі схвалити», а в п.3 зазначалося: «...підлягають виселенню на загальних підставах сім'ї осадників і лісової сторожі-українців, що обліковуються у воеводських списках...»[7,арк.1]. За підрахунками вітчизняних і зарубіжних істориків, усього було депортовано більше мільйона осіб. Так, Н. Дейвіс вважає, що до літа 1941 р. в арктичні табори або в примусове заселення було запропорено від 1 до 2-х млн. осіб[8,с.1034]. Р.Іванченко

зазначає, що з Галичини у перодвоєнні 1939–1940 рр. було депортовано 1 200 тис. осіб[9,с.413]. На думку С. Кульчицького, із Західної України і Західної Білорусії було депортовано 318 тис. сімей, що становило 1 173 170 осіб[10,с.17]. За підрахунками І. Біласа, кількість репресованих у Західній Україні 1939–1941 рр. становила 1 млн. 70 тис. осіб[6, с. 398]. Точних даних немає. І хоча наводяться цифри одного порядку, звертає на себе увагу розбіжність у підрахунках. Очевидно, автори користувалися різними підходами. Так, у С. Кульчицького наведені дані по Західній Україні і Західній Білорусії, до такого підрахунку схильний і Н. Дейвіс. Натомість Р. Іванченко зупиняється лише на Галичині, а І. Білас бере до уваги весь західноукраїнський регіон.

На жаль, нерідко в історичній літературі не робиться різниці між формами репресій: ув'язнення, депортації, виселення (а всі вони носять різне змістовне навантаження). Не беруться до уваги такі заходи, як переселення та відселення людей із прикордонної зони, що мали місце під час встановлення нового радянсько–німецького кордону. Їх не можна віднести до репресій, але й вони не сприяли укріпленню авторитету радянської влади, а подекуди, навпаки, викликали спротив. Хоча термінологічна неточність не сприяє встановленню абсолютних даних про кількість жертв радянізації Західної України, та навіть наведені дані свідчать про те, що репресії стали основним засобом ідеологічної чистки західноукраїнського суспільства. На думку Н. Дейвіса, сорок категорій населення – від поліцаїв до філателістів – підлягали негайному арешту та депортації[7,с.1033]. Порівняльні дані, наведені В. Нікольським, дають уявлення про зростання тиску репресивних органів в Україні. Так, у 1940 р., порівняно з 1939 р. кількість осіб, по справах яких було винесено вирок, збільшилася у 10 разів, відправлених у виправні табори – у 10 разів, а кількість засуджених до розстрілу зросла у 57,4 разів[11,с.441]. Тільки у вересні–жовтні 1939 р. було заарештовано 1057 офіцерів колишньої польської армії, які пізніше були підступно вбиті в лісах під Смоленськом. Заарештували і президента м. Львова професора С.Островського і весь склад міської управи. Незважаючи на заяви про свою лояльність і готовність до співпраці з радянською владою і навіть припинення 21 вересня 1939 р. своєї діяльності, підпала під репресії найбільша українська партія, що діяла в Галичині з 1925 р. – Українське національно–демократичне об'єднання (УНДО). Серед репресованих були також і місцеві комуністи, члени розпущеної раніше Комуністичної партії Західної України, яких звинувачували у провокаціях і «дворушництві»[12,с.574–575]. Потерпали від репресій й інші політичні партії. Утисків зазнали колишні члени компартії Польщі, а після приєднання Північної Буковини і колишні комуністи Румунії. Вважаючи репресивні заходи цілком законними, радяське керівництво водночас «реагувало» на подібні порушення. А їхні масштаби були такими, що стали предметом обговорення на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У 2 листопада 1940 р.[13,арк.173]. Звичайно, ці факти визнавалися викривленням партійної лінії і неприпустимими, а відповідальність за них, як завжди, покладалась на місцеві органи. Так, 5 серпня 1940 р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У обговорювалося питання «Про беззаконня, допущені місцевими органами влади у Львові», де, зокрема, повідомлялося про численні скарги місцевого населення на хабарництво серед міліціонерів[13,арк.92]. На засіданні мова йшла про те, що «деякі місцеві партійні і радянські працівники, особливо праців-

ники міліції, допускали сваволу щодо трудящих, особливо польської національності...»[13,арк.92, 222–224]. Серед наведених прикладів – незаконне виселення з помешкань місцевих жителів, образи працівників культури. Так, суддя 3–ї дільниці м. Львова член ВКП(б) Крючков зайняв квартиру, яка належала студентам ветеринарного інституту, а уповноважений реперткому у Львівській області, член ВКП(б) А. Біренбаум після виступу на естраді артистки Ядвіги Геннерт увірвався в кімнату, де перебувало багато акторів, накинувся на неї з образами та погрозами і заявив, що вона більше не буде виступати в місті[13,арк.94]. Політбюро зробило своєрідний висновок з цих фактів: «Але вороги – польські і українські буржуазні націоналісти – намагаються штовхати наших працівників на перекручення стосовно місцевого, зокрема польського населення, продовжують різними засобами розпалювати національну ворожнечу між українцями і поляками»[13,арк.95].

Зауважимо, що питання про порушення законності щодо місцевого населення стали предметом розгляду на найвищому рівні лише через рік після початку «визвольного» походу Червоної армії, коли вони набули масового характеру і становили серйозну загрозу становленню й авторитету радянської влади. Обговорення таких питань мало створити видимість боротьби за законність. При цьому ідеологічний супровід радянзації базувався на відвертому маніпулюванні суспільною свідомістю.

Влітку 1940 р. похід Червоної армії був продовжений. На цей раз об'єктом «визволення» стала Бессарабія і Північна Буковина, які належали Румунії. Для оволодіння ними радянський уряд не обтяжував себе навіть ідеологічним обгрунтуванням. До речі, анексія цієї території Радянським Союзом також передбачалася п. 3 таємного радянсько-німецького протоколу від 23 серпня 1939 р.[14,с.305]. У ніч на 28 червня 1940 р. В. Молотов передав румунам ультиматум, в якому вимагав негайної евакуації з Бессарабії. Прохання румунської сторони продовжити переговори було відхилене і 28 червня о 14–й годині радянські війська почали окупацію цієї території[15,с.82]. Румунський уряд погодився на ультимативні вимоги СРСР, завдяки чому вдалося уникнути кровопролиття. Не зустрічаючи опору з боку румунських збройних сил, 3 липня 1940 р. Червона армія повністю зайняла новий кордон.

Готуючись до наступу на Румунію, начальник Політуправління РСЧА Л. Мехліс 21 червня 1940 р. надіслав у війська таємну директиву, зі змістом якої повинні були ознайомитися комісари військових частин, отримавши наказ про наступ. У ній ішлося про завдання Червоної армії і давалася оцінка характеру майбутньої війни. Наголошувалося на тому, що будь-яка війна, яку веде держава робітників і селян, є війна справедлива, війна визвольна[15,с.81]. Отже, радянське керівництво більше опікувалося ідеологічною обробкою червоноармійців, аніж дбало про міжнародний імідж СРСР. І це не дивно. Перманентні війни, котрі вела радянська держава протягом 30–х років, непокоїли червоноармійців, змушували замислитись, а іноді й засумніватися у їхній справедливості. Як зазначають В. Кучер та П. Чернега, за інформацією спецорганів серед військовослужбовців висловлювалися сумніви у доцільності та справедливості ведення воєнних дій проти сусідніх країн[16,с.46]. До того ж рівень життя в цих країнах був значно вищим, ніж у СРСР. Очевидець тих подій Ф. Пігідо–Правоборезний згадує: «Їхали всі – від найвищих до просто високих партійних керівників. Живили самих карколомних

заходів, щоб якось одержати відрядження десь до Львова, Тирасполя чи іншого значного міста. Та в тому й немає нічого дивного: коли ще можна буде діждатись такого дивовижного часу, щоб за якийсь тиждень—два відрядження... можна буде буквально збагатитись, як на наші советські масштаби...»[7,с.17]. Інший свідок П. Олійник згадує, що «в найближчі дні після приходу Червоної Армії до Галичини військові (солдати) розкупили у всіх магазинах Зборова, Поморян, Козової, Бережан буквально всю шкіру на взуття і всю мануфактуру. А слідом за військовими позаливало наші містечка зі сходу жіноцтво, одягнуте в кропив'яні сорочки і такі ж спідниці та заяложені полатані куфайки... через два тижні після приходу червоних можна було купити в магазинах лише махорку і сірники»[17,с.113]. Подібні свідчення можна продовжити. Отже, переконувати червоноармійців у перевагах радянського ладу політрукам стало все важче, до того ж у військах почастішали випадки порушення дисципліни, дезертирство, пияцтво, самовільні відлучення. Лише у 12—їй армії з 11 до 28 червня 1940 р. було затримано 138 дезертирів[16,с.46].

Приєднання Північної Буковини до СРСР відбувалося за вже випробуваним на Волині і в Галичині сценарієм. Уже 28 червня на мітингу в Чернівцях було обрано делегацію, яка від імені всього населення порушила клопотання перед радянським урядом про включення цієї території до складу УРСР. У своєму виступі на VII сесії Верховної Ради СРСР 2 серпня 1940 р. Голова Раднаркому Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки наголосив, що «вирішуючи питання про новий державний устрій молдавського народу, не можна не враховувати інтереси значного за кількістю українського населення, котре проживає компактними масами в деяких районах Бесарабії... В північній частині Буковини і в Аккерманському, Ізмайльському у Хотинському повітах домінує українське населення...Пропонуємо передати ці території до складу УРСР»[18,с.42—43]. Насправді ніхто не підраховував співвідношення етнічних груп в регіоні, а приведений аргумент був лише дешевим трюком для досягнення мети. Того ж дня Верховна Рада СРСР ухвалила Закон про утворення Молдавської РСР. 7 серпня 1940 р. Указом Президії Верховної Ради СРСР було створено Чернівецьку та Аккерманську області у складі УРСР[2,с.201]. Таким чином, був завершений довоєнний територіально—адміністративний поділ України.

Як і в Галичині та на Волині, у південно—західному регіоні розпочався процес насадження радянської ідеології. Особливістю його було те, що більшовики вже мали певний досвід радянзації і могли прогнозувати хід подій, та відповідним чином до них готуватися. Аналіз спецдонесень органів НКВС вищим партійним інстанціям свідчить, що переважна більшість населення повірила в радянську владу й активно брала участь у перебудові суспільного життя[19,арк.20]. З метою пропаганди радянського способу життя застосовувалися вже випробувані засоби, організація екскурсій у східні області. З цією метою передбачалося виділити з бюджету 900 тис. крб.[2,с.202]. Разом з тим, певна частина українців і румунів, які в результаті нового територіального поділу опинилися в межах УРСР, не сприймала нову владу і бойкотувала її заходи. Так, під час виборів до Верховної Ради в Чернівецькій та Ізмайльській областях доводилося чути такі заяви: «Ми голосувати не будемо, так як ми румунсько піддані. Конституція не для нас. Ми вже подали документи на виїзд до Румунії», або «Я не проти виставлених кандидатів, але голосувати не буду, так як

мене за це покарає Бог» [19, арк. 22]. Та в більшості випадків несприйняття радянської влади через репресії каральних органів мало більший прояв у прихованій формі. Так, у спецповідомленні наркома внутрішніх справ України І. Серова на адресу М. Хрущова говорилося, що в с. Владича Хотинського району Чернівецької області у день виборів було знайдено листівку такого змісту: «Товариші, ми голосуємо і ми хочемо, щоб у нас було все, не тільки танки і літаки, що нам не потрібно. Нам потрібне взуття, одяг, харчі так як це було при румунах. Радянська влада каже, що спасла нас від румунського гніту, а насправді, зараз гірше румунського гніту, бо немає ні взуття, ні одягу, тільки хваляться» [19, арк. 23]. Подібні антирадянські прояви були непоодинокими на Буковині. Так, в м. Вашковці Чернівецької області в урні було знайдено портрет Р. Гесса – заступника А. Гітлера з надписом: «Хай живе Гітлер». Антирадянські листівки були поширені і в Копманському районі [19, арк. 25]. Отже, ідеологічне проти-стояння в Україні загострювалося.

Зважаючи на те, що населення Західної України, за класовим визна-ченням більшовиків, складалося, в основному, з дрібнобуржуазного елемента – селянства, одним із першочергових завдань радянської влади вважалася аграрна реформа. За ідеологічними завданнями, це було свідомим відривом виробника від засобів виробництва, власника – від власності, тобто, селянина від землі. На першому етапі цього дійства (вересень–листопад 1939 р.) радянська влада щиро роздавала експропрі-йовані землі українському селянству, аби заручитися його підтримкою в процесі радянзації.

Особливо неприйнятною для селян була політика колективізації, що здебільшого проводилася насильницькими засобами. Один із очевидців з Волині згадує: «В селі почали організовувати «колхоз», люди всі журились, жінки плакали, всі з діда прадіда були зв'язані з господарством, з землею, худобою в кого більше було, в кого менше, но це було його. Тепер все від-дай за так і іди наймитом у колгосп» [20, с. 8–9]. Незгодних арештовували і депортували у Сибір та інші райони. Так, тільки з Требовлі Тернопільської області та прилеглих сіл у 1939–1940 рр. було заарештовано і виселено 320 осіб [4]. За спогадами колишнього учасника УПА Д. Лавренюка, «як почалися «колхози», мама змушена була іти зі сльозами в колхоз, тому що в жнива нікому буде допомогти зібрати врожай, а тут ще середняків лякали Сибіром. От так моя мама стала колгоспницею, віддала в колгосп коні весь сільсько–хозяйственный реманент, сама пішла ланковою на ого-род. ... Ми випускали газету «Нове село» там був вірш як на Східні Україні будували «колхози»... декілька строчок пам'ятаю: «У колхозі все машина робить. Сама сіє, сама косить, сама жне молотить Запалені папіроски сама в рот сажає». Це виголошує політрук на селі. А хто не хоче іти в колгосп то: «в нас є така машина, що туди заводить. І показав на револьвер, люди віру дали, бо таку уже машину віддавна видали» [20, с. 8–9]. Так в усній народній творчості відбивався негативний образ радянської влади, як його сприймали пересічні українці. Колективізація лякала і буковинців. Це визнавали навіть працівники органів НКВС, які доповідали керівництву республіки про поширення чуток, наприклад, у Кольминецькому районі Чернівецької області, про те, що селян силоміць будуть заганяти в колгоспи і забиратимуть у них майно. Така ж картина спостерігалася і в Галичині. В опублікованих спогадах священника П. Олійника читаємо: «Вже перестали люди в селі ходити на мітинги, а коли взимку 1940–1941

р новий уповноважений по селу Кулібачук скликав людей, особливо найбільшійших і наділених землею, на мітинг у справі заснування в селі колгоспу, прийшло на ці збори 13 чол. Коли вони вислухали агітаційну промову уповноваженого, мали сміливість в очі його запитати: чому влада робить такий обман з людьми: ще весною ми одержали документи на руки про те, що виділене нам восени поле стає нашою власністю назавжди, і от минуло з тієї пори мало не пів року, а ви гнете нас до того, щоб віддати колгоспу не лише виділену землю, але також нашу власну і йти робити за трудодні, не маючи визначеної заробітної плати»[17,с.115].

Незважаючи на опір селянства, новим формам господарювання, нав'язаним радянською владою, у звітній доповіді XV з'їзду КП(б)У, що відбувся у травні 1940 р., організація 155 колгоспів на Західній Україні видавалася як значне досягнення радянської влади. Особливо цинічно у цьому контексті звучало твердження про передачу селянам 1 млн. гектарів землі[21,с.980]. Отже, видаючи бажане за дійсне, радянська партократія примушувала суспільство жити в умовах подвійних стандартів, адже було відомо й особливо очевидно простим людям, що ці «досягнення» базувалися на масовому терорі, залякуванні, або фізичному знищенні тисяч людей. У такий спосіб до червня 1941 р. у приєднаних до УРСР землях було утворено 2589 колгоспів, які об'єднували лише 13,5% господарств. Це свідчить, що колективізація не була популярною серед селянства, і воно намагалося її уникнути[12,с.579]. Звичайно, така влада не могла розраховувати на беззастережну підтримку всього народу в умовах війни, що насувалася.

Отже, можна зробити висновок, що комуністичний режим використовував усі доступні методи ідеологічної обробки населення. Не цуралася влада й викривлення фактів задля обману громадської думки. Більшовики намагалися накинути суспільству химерне уявлення про свої досягнення і переваги радянського способу життя.

Список використаних джерел

1. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. / [голова ред.кол. І.Ф. Курас; заст. гол. Ю.І. Шаповал; кер. тому В.І. Кучер]. – К.: Генеза, 2003. – Т. 4. Україна у Другій світовій війні. (1939–1945). – С. 88–93; Вронська Т. Репресії в Західній Україні на початковому етапі Другої світової війни / Т. Вронська, О. Лисенко // Історичний журнал.–2006.–№ 3.– С.39–50; Головка М.Л. Суспільно–політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939–1945 рр.: [монографія] / М. Л. Головка.– К.: Олан, 2004.–704 с.
2. Головка М.Л. Суспільно–політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939–1945 рр.: [монографія] / М. Л. Головка.– К.: Олан, 2004.– 704 с.
3. Пігідо–Правобережний Ф. «Велика Вітчизняна війна»: [спогади та роздуми очевидця] / Ф. Пігідо–Правобережний. – К.: Смолоскип, 2002. – 288 с.
4. Голос України. – 1939. – 11 вересня.
5. Вронська Т. Репресії в Західній Україні на початковому етапі Другої світової війни / Т. Вронська, О. Лисенко // Історичний журнал.–2006.–№ 3.– С.39–50.
6. Білас І. Репресивно–каральна система в Україні. 1917–1953. Суспільно–політичний та історико–правовий аналіз / І. Білас; [у2–х кн.Кн.1]. – К.: Либідь–Військо України, 1994.–432 с.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.16. – Спр.20.

8. Дейвіс Норман. Європа. Історія. – К.: «Основи», 2006.
9. Іванченко Раїса. Історія без міфів: Бесіди з історії української державності. – К.: МАУП, 2006.
10. Кульчицький С. В. Міждвома війнами (1921–1941 рр.) / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 1991. – № 9. – С. 11–12.
11. Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920–х–1950–ті рр.) Історико–статистичне дослідження: [монографія] / В. М. Нікольський. – Донецьк: Вид–во Донецького національного університету, 2003. – 624 с.
12. Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX ст. Історичні нариси / [відп. ред. проф. д.і.н. В. А. Смолій]. – К.: Наукова думка, 2002. – 952 с.
13. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 16.
14. Кульков Е. Н. Война 1941–1945. Факты и документы / Е. Н. Кульков, М. Ю. Мягков, О. А. Ржешевский; под ред. проф. О. А. Ржешевского. – М.: «Олма–Пресс», 2001. – 476 с.
15. Політична історія України ХХ століття: у 6 т. / [голова ред. кол. І. Ф. Курас; заст. гол. Ю. І. Шаповал; кер. тому В. І. Кучер]. – К.: Генеза, 2003. – Т. 4. Україна у Другій світовій війні. (1939–1945).
16. Кучер В. І., Чернега П. М. Україна у Другій світовій війні (1939–1945). – К.: «Генеза», 2004.
17. Олійник П. П. Зошити / П. П. Олійник // Український історичний журнал. – 1993. – № 1.
18. Седьмая сессия Верховного Совета СССР. 1–7 августа 1940 г. – М., 1940.
19. Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Ф. 16. Документи секретного діловодства Секретаріату КДБ УРСР. – Оп. 34. Б. н. – Спр. 5. Спецсообщения о политических настроениях населения УССР в связи с военными действиями. 1941 год. – 371 арк.
20. Спогади учасника УПА Лавренюка Д. Л. (архів автора).
21. Пятнадцатый съезд КП(б)У. Киев. 13–17 мая 1940 г. Резолюции съезда по отчетному докладу ЦК КП(б) У // Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК: в 2 т. – К.: Политиздат Украины, 1976. – Т. 1. 1918–1941.

Шайкан В. А., Шайкан В. А. Идеологический аспект советизации западно-украинских земель 1939–1940 гг.

Рассматривается малоисследованный вопрос об отчуждении западно-украинских земель от Польши и Румынии и их присоединении к СССР в 1939–1940 гг.

Ключевые слова: большевики, идеология, колхоз, репрессии, НКВД.

Shaykan, V. O., Shaykan, V. O. The ideological aspect of Soviet power imposition western Ukrainian lands in the period of 1939–1940

The article is devoted to detachment of Western Ukrainian lands from Poland and Roumanian its annexation to the USSR in 1939–1940.

Key words: Bolshevik, ideology, kolkhoz, repression, NKWD.